

Turkish Journal of Shiite Studies

ISSN: 2687-1882 Cilt | Volume: 5 Sayı | Issue: 2 Aralık | December 2023

Altan Çetin-Kaan Dilek. *Safevi Tarihi (Safevi Tarihinin Kaynakları)*. Ankara: İraniyat Yayınları, 2017.

Altan Çetin-Kaan Dilek. *Safavid History (Sources of Safavid History)*. Ankara: İraniyat Publications, 2017.

Değerlendiren / Reviewed by

Alper YILDIRIM | <https://orcid.org/0000-0001-9803-0766> | alper.tae@gmail.com

Dr., Bağımsız araştırmacı, Eskişehir/TÜRKİYE
PhD, Independent Researcher, Eskişehir/TÜRKİYE

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi | Date Received: 29.11.2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 05.12.2023

Yayın Tarihi | Date Published: 31.12.2023

Atıf | Citation: Yıldırım, Alper. "Altan Çetin-Kaan Dilek. *Safevi Tarihi (Safevi Tarihinin Kaynakları)*. Ankara: İraniyat Yayınları, 2017." *Turkish Journal of Shiite Studies* 5/2 (Aralık 2023): 166-171.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanır.

Copyright & License: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the **CC BY-NC 4.0** license.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siader> **mailto:** turkishshiiestudies@gmail.com

Öz

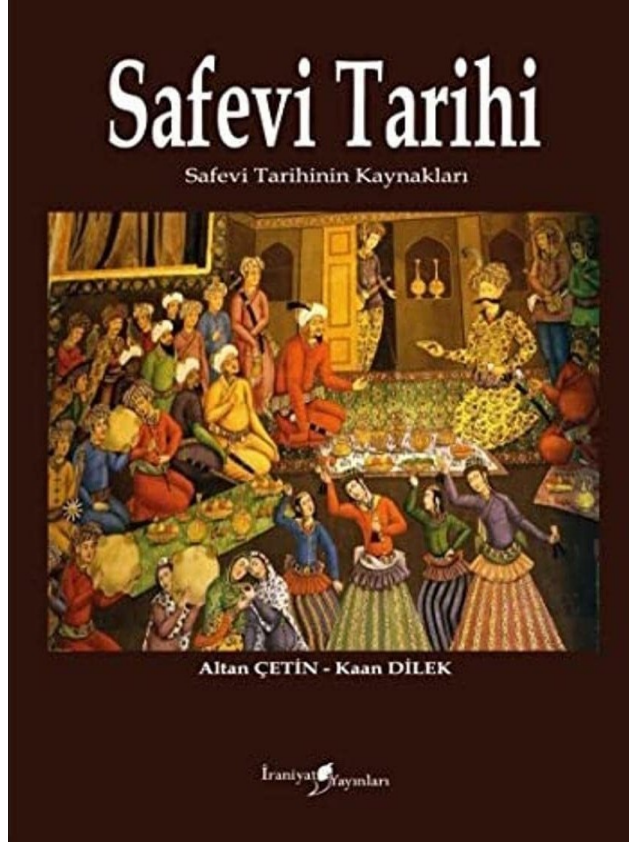
İslam tarihi, tek bir milletin ve bölgenin ürünü olmaktan ziyade, farklı coğrafyalardaki çeşitli milletlerin katkılarıyla şekillenmiştir. Bu nedenle İslam tarihi, birçok bölgeden ve milletten gelen çeşitli etkileri bünyesinde barındıran bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreçte farklı kültürlerin etkisi, İslamiyet'in gelişmesine ve zenginleşmesine olanak tanımıştır. Bunlardan biri de İran kültürüdür. Zira İslamiyet'in İran topraklarına ulaşması çok uzun sürmemiştir. Bu da bölge kültürünün erken dönemde İslam kültürüne nüfuz etmesine olanak tanımıştır. Safevîlerin saltanat sahnesine çıkışıyla birlikte gelişen Şiilik olgusu kısa sürede tüm İran'da etkili olmaya başlamıştır. Günümüze kadar devam eden bu etkiler, özellikle Safevî devri İran tarihinde müstakil kaynakların oluşmasında belirleyici bir rol oynamıştır. İran kültürünün İslam tarihine kattığı çeşitlilik ve zenginlik hem İslam Tarihi hem Türk tarihi açısından önemli bir döneme işaret etmektedir. Safevîler devri, bu etkileşimlerin izlerini taşıyan çeşitli kültürlerin birleşim noktasını oluşturan bir tarih kesiti olarak öne çıkmaktadır. Bu hususta incelememize konu olan kitap, Safevî tarihine dair en önemli temel kaynakları ele alarak bunların Safevî devri İran tarihindeki yerine ve önemine vurgu yapmaktadır. Bu minvalde söz konusu kitap, alan araştırmacıları için bir külliyat niteliğinde ve kapsamlı bir eser olma hüviyetine haizdir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, İran, Safevîler, Şîa, Kaynaklar.

Abstract

The history of Islam, rather than being the product of a single nation or region, has been shaped by the contributions of various nations in different geographical areas. Therefore, Islamic history has evolved into a structure that encompasses diverse influences from various regions and nations. During this process, the influence of different cultures has provided opportunities for the development and enrichment of Islam. One of these significant influences is the culture of Iran. The penetration of Islam into the lands of Iran occurred relatively quickly, allowing the early integration of the regional culture into Islamic culture. With the rise of the Safavids to power, the development of the Shiite phenomenon became influential throughout Iran in a short period. The enduring impact of these developments has played a decisive role, particularly in the formation of independent sources in the history of Iran during the Safavid period. The diversity and richness contributed by Iranian culture to Islamic history signify an important period for both Islamic and Turkish history. The Safavid era stands out as a historical period that serves as a focal point for the convergence of various cultures bearing the traces of these interactions. In this context, the book under consideration for our analysis emphasizes the foundational sources related to Safavid history, highlighting their place and significance in the Safavid era of Iranian history. In this regard, the mentioned book possesses the nature of a comprehensive and monumental work for researchers in the field, providing an extensive compilation of essential information.

Keywords: History, Iran, Safavids, Shia, Resources.



İran tarihinde dinî, siyasî, sosyal ve kültürel açılardan değişimin önemli örneklerini teşkil eden Safevîler devri (1501-1737) gerek İslam tarihinin gerekse Türk tarihinin daha iyi anlaşılması bakımından araştırılması önem arz eden bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. İran'ın devlet dini olarak on iki imam Şiiliğini tesis eden Safevîler, ülkenin çeşitli etnik ve dinsel unsurlarını bir çatı altında birleştirerek İran'da ulusal bilincin oluşmasında önemli katkılar sunmuştur. Bu

dönemde ülkede yaşanan mezhepsel dönüşüm, dönemin tarihi kaynakları üzerinde de etkili olmuştur. Bu hususta incelememize konu olan kitap, Safevî tarihi ile ilgili dönem kaynaklarının derlenip bir araya getirilmesi fikriyle ortaya çıkmıştır.

2017 senesinde İraniyat Yayınları'ndan çıkan bu kitabın yazarları Altan Çetin ve Kaan Dilek'tir. Önsöz, giriş, üç bölüm, kaynakça ve dizinden oluşan kitap toplamda 107 sayfadır. Kitabın önsöz kısmında tarih ve tarihçiliğin tanımı yapılmış, ardından Sefevîlerin İslam ve Türk tarihindeki yerine değinilmiştir. Safevîler devrinde gelişen tarih yazıcılığının önemine dikkat çekerek devrin ve kaynaklarının ülkemizde yeterli değeri görmediğine vurgu yapılmıştır. Ardından çalışmanın amacından, yönteminden ve kapsamından söz edilerek, önsöz kısmı bir teşekkürle bitirilmiştir.

Kitabın giriş kısmı genel Safevî tarihini ve İran tarih yazıcılığını ele alan iki alt başlığı içermektedir. Birinci alt başlıkta Safevî Devleti'nin başlangıcından sonuna kadar süregelen olaylar özetlenmiştir. İkinci alt başlıkta ise İran'da gelişen tarih yazıcılığın, dönemin önemli görülen çağdaş ve tarihî eserlerinden ve müelliflerinden kısaca bahsedilmiştir.

Birinci bölüm, “Farsça Kaynaklar” üst başlığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu bölüm “1-Umumî Tarihler/ 2-Hususî Tarihler/ 3-Biyografik Eserler/ 4-Teşkilata Dair Eserler” olmak üzere dört alt başlığa ayrılmıştır. “1-Umumî Tarihler” alt başlığı kendi içerisinde “A- On Altıncı Yüzyıl Safevî Kaynakları, B- On Yedinci Yüzyıl Safevî Kaynakları, C- On Sekizinci Yüzyıl Safevî Kaynakları” olmak üzere başlıklandırılmıştır. “2-Hususî Tarihler” alt başlığı kendi içerisinde “A- On Altıncı Yüzyıl Hususî Tarihleri, B- On Yedinci Yüzyıl Hususî Tarihleri” şeklinde başlıklandırılmıştır. “3-Biyografik Eserler” alt başlığı ise kendi içerisinde “A- Tezkireler, B- Terâcim-i Ahvâl Kitapları” olarak başlıklandırılmıştır.

Çalışmada hacim olarak en fazla alanı kaplayan birinci bölüm 27-74 sayfaları arasında yer almaktadır. Yaklaşık elli sayfalık bu bölümün “Umumî Tarihler” aldı birinci alt başlığının “A” maddesinde, 16. yüzyıla dair yirmi eser özet olarak tanıtılmıştır. Söz konusu eserlerin yazılış tarihi, müellifleri, varsa basım yerleri ve tercümelerine ve eserin önemine kısaca değinilmiştir. Eserlerin künyelerinde yer alan eksikler (müellifi, basım tarihi vb.) ayrıca belirtilmiştir (s. 29-46).

Umumî Tarihler alt başlığının “B” maddesi, 17. yüzyıla dair eserlerden oluşmaktadır. Yine aynı yazım usulleri izlenerek yirmi beş eserin kısa tanıtımı gerçekleştirilmiştir (s. 47-61). “C” maddesinde ise daha çok Osmanlılar ve Afganlarla yapılan savaşların yer aldığı, Safevîlerin son dönemini içeren 18. yüzyıla dair eserler konu edilmiştir. Söz konusunun savaşlar dönemin eserlerine de yansımıştır. Böylece bu eserlerden Osmanlı tarihine yönelik bilgiler edinmek mümkündür. Bunlar yedi ayrı eser olarak ele alınmıştır. Ayrıca dönemle ilgili Ermeni, Gürcü ve Avrupa kaynaklarının adlarına da değinilmiştir (s. 62-66).

Birinci bölümün “Hususî Tarihler” adlı ikinci alt başlığı, 16. ve 17. yüzyıl hususî tarihleri olmak üzere ikiye ayrılır. Burada Safevîler devrine ait mahallî tarihlere yer verilmiştir. Bu eserlerde daha çok bölgenin yöneticilerinin emriyle yazılan bölge tarihleri yer almaktadır. Burada eser tanıtımları yerine eserin künyelerine değinmekle yetinilmiştir (s. 67-68).

Birinci bölümün “Biyografik Eserler” adlı üçüncü alt başlığı, tezkireleri ve terâcim-i ahvâl kitaplarını içermektedir. Kitaptan; tezkirelerin, Safevîler devrinin önemli şahsiyetlerini incelediği ve zaman zaman tarihî bilgiler verdiği anlaşılmaktadır. Bu tezkirelerin, dönemin sanat ve sanatçıları ele almakla birlikte coğrafi ve sosyal yapısı hakkında da bilgiler sunduğu ifade edilmiştir. Terâcim-i ahvâl kitaplarına ise örnek olarak Tezkire-i Şâh Tahmasb, Saffet es-Safâ gibi eserler verilmiştir ve bunlar Safevîler devrinin ilk önemli eserleri arasında yer almaktadır. Bu ve bunun gibi diğer örneklerin Safevîler devrinin bilginleri, sultanları ve tasavvuf ehilleri hakkında bilgiler içerdiği belirtilmiştir (s. 69-73).

Birinci bölümün “Teşkilâta Dair Eserler” adlı son alt başlığında ise Safevîlerin idari yapısı ve müesseseleri hakkında bilgiler veren çeşitli eserler kısaca ele alınmıştır. Bunlara örnek olarak Tezkiret el-Mulûk, Düstur el-Mulûk, Mecma’ el-İnşâ gibi eserler verilebilir (s. 74).

Kitabın ikinci bölümü “Osmanlı Vekayinâmeleri” başlığıyla sunulmuştur. 16. ve 17. yüzyıl vekayinâmelerini konu edinen bu bölümde Osmanlı Devleti ile ilgili yazılmış yerli ve yabancı eserlerin künye bilgisi verilmiştir (s. 77).

Kitabın üçüncü bölümünde “Seyahatnâmeler” konusu ele alınmıştır. Yabancılar seyyahlar tarafından kaleme alınan bu seyahatnâmelerin bazıları yer yer Safevîler devriyle ilgili bilgiler sunarken bazısının da doğrudan Safevî devrini konu edindiği anlaşılmaktadır. Bunlar İtalyan, Portekiz ve İspanyol, İngiliz, Hollandalı, Alman, Fransız, Polonyalı, Rus, Türk seyahatnâmeleri olarak ayrı başlıklar altında tarif edilmiştir (s. 79-93). Son olarak “Kaynakça” ve “Dizin” bölümlerine yer verilmiştir (s. 95-107).

Kitapta da ifade edildiği üzere, bu çalışma bir değerlendirmeden ziyade bir tasvir yazımıdır. Yani adı geçen eserlerin tanıtımı amaçlanmıştır. Bu eserlerin varsa yazarı, yeri ve tarihi konu sonlarında belirtilmiştir. Ayrıca eserlerin hicrî ve milâdî tarihleri birlikte verilmiştir.

İncelememize tâbi tutulan bu kitap, Sefevîlere dair yazılan dönem eserlerini ve kısmen çağdaş çalışmaları tek bir kaynakta toplanması açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu bakımdan çalışmanın Safevîler alandaki araştırmacılara bir bibliyografik rehber niteliğinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Dahası bu hususta ülkemizde bu denli geniş kapsamlı yapılmış başkaca bir çalışmanın olmayışı, bu kitabın özgünlüğünü de ön plana çıkarmaktadır. Kitapta sadece Farsça kaynaklar yer almamış, ayrıca Batılı kaynaklarla Türk, Ermeni, Gürcü ve Rus kaynaklarına da yer verilmiştir. Böylece alan ilgilileri için daha kapsamlı bir araştırma fırsatı sunulmuştur. Kitapta bulunan kimi eserlerin hangi kütüphanelerde olduğu bilgisi de araştırmacılara ayrıca bir kolaylık sunmaktadır. Bu minvalde söz konusu kitabın alana ve alan araştırmacılara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Çetin, Altan-Dilek, Kaan. *Safevi Tarihi (Safevi Tarihinin Kaynakları)*. Ankara: İraniyat Yayınları, 2017.